

Kiirkirja õpetus.

Eestikeele kohta loonud

Juhan Kurrik.

Teist korda wälja antud.

28872.

Tartus.

„Meelejuhataja“ lisana trükitud H. Laakmann'i raamatn ja kiwitrüki-kojas.

1887.

A- 12537

Eesti kiirkirja õpetus.

Eestähendused.

Kiirkirja heidab, et ta võimalikult lüheline oleks, kõik mis asjata, kõrvaldada:

- a. Suurte ja väikeste tähtede wahale ei tehta kiirkirjas mitte wahet, waid siin on üks ainus tähestik.
- b. *H*-healt sõna algusel Tallinna keele murdes kuulda ei ole, sellepärast ei kirjuta meie kiirkirjas sõna algusele *h*-tähte mitte, waid kirjutame: obune unik akatus jne.
- d. Päriskirja tähed on liig kriipsurikkad ja seeläbi ajaraiskajad, sellepärast tarwitatakse kiirkirjas iseäralisi tähti, mis lihtsad on kirjutada ja hõlpsad ühendada.
- e. Kiirkirjas pannakse igas sõnas üksnes esimese silbi (algsilbi) lausaheal tähega kirja; järgsilpides (nõnda nimetame kõiki silpisid peale algsilbi) tuleb Eesti keele sõnades (peale mõne üksiku lõpu) üksnes neli lühikest lausahealt ette (*a e i u*), neid tähendatakse umbhealelistega ühtlasi ära.
- g. Sagedaste ettetulewaid sõnu tähendatakse lühendatud kombel; näituseks: nõud nd ning ng waid wd kuidawiisi kdw jne. Neid nimetame lühendusteks.

Kiirkirjas algab iga järgsilp lausahealelisega; sedamööda tuleb sõnu nõnda jautada: püh-its-us arm-ast-am-a kirj-ut-am-in-e jne.

Üleüldiseks juhatusesks õppijale: Kiirkirja õpetus on siin paragrahwidesse jautatud õpetussammude kaupa kokku seatud (7 õpetussammu ehk 20 paragr.) Iga õpetussammu sünnib järgmisel kombel läbi wõtta; esite õpi kätte tähed, järgsilbid, lühendused, lugemine; teiseks wõta ühtlasi kirjutuse harjutamine käsile ja kirjuta esmalt kiirkirja ära, siis kirjuta sedasama trükikirja ehk etteütlemise järele. Iga harjutustükki kirjuta ikka ja ikka jälle uuesti, sest harjutus teeb meistriks.

Esimene õpetussamm.

§ 1. Lausahealelised *a e o u ô ä ö ü* on kõik käänakud, mõlemad otsad ülespoole; — *e a ô ä* on konksid, mille esimene aru põiki alla tuleb nagu päriskirja allapoole käijad tähe jaud; — *o ö u ü* on loogad, nagu ringjoonest välja lõigatud; — *e ja a* on kitsad konksid, *ô ja ä* laiad, millel teine aru enam põiki kaldub; *e ja ô* on peenikesed, *a ja ä* jämedad; — *o ja u* on kitsad loogad, *ö ja ü* laiad, kahewõrs nii laiad kui *o ja u*; *o ja ö* on peenikesed, *u ja ü* jämedad. Kõik 8 lausahealelist on madalad, weerandastmelised.

Umbhealelised *l ja t* on sirged jooned: *l* on poole-astmeline, ta ulatab poole waheni; *t* on rohkesti terwe-astmeline, ta ulatab joonest natuke üle.

Umbhealelised (*l, t*) sulawad kirjutades lausahealelistega kokku, nagu harjutuses § 1 näha; sellepärast on umbhealeline sõna algusel kas peenike ehk jäme, sedamööda kuidas lausahealeline on.

Esimene ja kõige tähtsam kirjutamise ülesanne.

(Kiirkiri § 1.)

<i>e a ô ä o u ö ü</i>	<i>ü u ö o ä a ô e</i>
<i>el le al la ol lo ul lu</i>	<i>üt tü ut tu ôt tö ot to</i>
<i>õl lõ älä lä õl lõ ül lü</i>	<i>ät tä at ta ôt tõ et te</i>
<i>lel lal lol lul lõl läl lõl lül</i>	<i>tüt tut töt tot tät tat töt tet</i>
<i>let tel lot tol lat tal lut tul,</i>	<i>lõt tõl lõt tõl lät täl lüt tül</i>

Loe seda kiirkirjas! (Lugedes kata antud tähed kolme esimese ria peal kinni!)

Seda harjutustükki kirjuta iga päew, kuni täieste sõrmede sisse harineb! Aga kirjuta ikka karwa pealt õigeste, nii et ise oma kirjutust ikka selgeste ja hõlpsaste wõid lugeda! Pea-asi on siin: lausahealelise (käänaku) tegumood: laius, kitsus, jämedus, peendus, painutus.

Tä h e n d u s. Joontelett ehk ette tõmmatud joonte laius olgu niisugune, kui siin 4. lehekülge peal näha. Kes kiirkirja kirjutamisega juba on wilund, see wõib üksikute joonte peale wõi ka üsna ilma joonteta kirjutada. — Paber olgu sile, tint wedel ja sulg teraw. Wäga head suled kiirkirja tarwis on „Ri-

gaer Börsenfeder E. F.“ Kiirkirja wõib nagu päriskirjagi ka tinapulgaga (pliiatsiga) kirjutada; neist kannab üks selts otse „stenograafia pliiatsi“ nime.

§ 2. Täht *d* on pia-aegu terwe-astmeline, natuke lühem kui *t*.

Silbi pikkust tähendame pikkuse märkega. Eestikeele sõnades tuleb pikk lausaheal üksnes algsilpis ette, sellepärast seisab pikkuse märk ikka sõna algusel, niisama lausa- kui ka umbhealelistega algwates sõnades.

Sõna lõpul on *a* ja *u* isesugused, *e* küll niisugune kui algsilbis, kuid *l t d* järel ümber pöördud.

Lugemise harjutus ja kirjutamise ülesanne.

(Kiirkiri § 2.)

Ela ele elu ale ole olu ôla ôle ôlu et oda udu ôde äda läte tala talu tule tulu.

Eel eele ool oole uul uule õõ õõl õõle õõd õõde üüda uut uute.

Loo luu lõõ tee too töö lood looda luud luude luuda teel teele tool tuul tuule tööil tööle.

Lt, ld; oolt töölt teelt tuult tuld tald teed tood tööd teete toote tööde.

§ 3. Lühendused: 1 aga 2 ära 3 on 4 üks 5 ega 6 ei 7 mitte 8 eimitte 9 mitte-ei 10 ei ole 11 ette 12 oma 13 hea 14 minu 15 muidu 16 läbi 17 teie 18 sealt.

Tähendus. Lühendusi loe ja kirjuta iseäranis sagedaste, et nad ikka meeles ja käepärast oleksiwad! — Järgmises ülesandes on lühendustega kirjutatawad sõnad trüki läbi ära tähendatud (põiki). — Komma wõib kiirkirjas ikka tegemata jätta.

Ülesanne (§ 3.)

1 Ela tee tööd! 2 Tuul ei ole tool. 3 Ega teie ei tule läbi udu? 4 Ega tõde ei tee äda? Eimitte. 5 Minu oma õde on tööil. 6 Tööd on aga ei ole oolt. 7 Too oma tala sealt ära! 8 Teie talu tee ei ole mitte hea tee. 9 Minu tee on üks hea tee aga ega teie sealt läbi ei tule. 10 Too tuld aga ära tee tuult! 11 Ära too minu ega oma uut luuda sealt mitte ära! 12 Teie teete teed aga hea teie tee ega töö mitte-ei ole. 13 Ära tule tuule ette! 14 Minu õde ei too oma tööd mitte muidu teie ette.

Eesti kiirkirja õpetus. 2/280

Teine õpetussamm.

§ 4. I-healt tähendame kahe umbhealelise wahel (s. o. umbhealelisega algawates sõnades) terawa winkliga, sõna algusel ja lõpul aga punktiga. (Seda punkti tuleb ikka ühe käänakuga walmis teha, mitte sule otsaga litsudes wõi õerudes.) — Loe ja kirjuta:

1. Liha lima liim tihe imu ime ihu iha ilu ila idu ida eli õli üdi lüli tüli tuli tali tädi tume tahe.

Lausahealelisega algawates sõnades astub umbhealine, mis muidu lausahealelise järel rijafoonest alla läheb, ikka rijafoone peale, näituseks: *imu ime ihu iha*.

Tähed *m* ja *h* on poole-astmelised, niikõrged kui *l*.

2. Ehe ehi ahi ame ema môla môte mäda madu muda munda maa maal meel meelt muld lumi lume.

M on sirge tulp, *h* on kumer; seda wahet tuleb kirjutades ikka selgeste tähendada. Niisama olgu ikka selge, kas *m* ühes pikkuse märgiga on, wõi ilma selleta.

Kahekordsetes umbhealelistes *ll tt* on üles- kui ka allaminew joon peenike; *mm* on jäme.

3. Ll tt mm; talla tulla telli lill tõtta mõtte mätta matti mütta tamm tumm lõmm ammu omme.
4. Lm tm tl ht hm hk; tolm õlm ootma lootma liitma mõtle õhtu leht toht luhta.
5. Lehm lehma lehma tahm tahma ihka õhka ohka uhke lahku lohk mõhk muhk tahk tehke teha tuhka tuha.

Wahe *h* ja *hk* wabel on see, et *h* on ikka peenike, *hk* ikka jäme.

§ 5. Järgisilpidest *el al il ul* on üksnes *al* jäme; *il* ja *ul* ja *el* wahele teeme nõnda wahet, et *il* ikka kõrgemale tõuseb, kuna *ul* madalamale wajub, näituseks (2. ria peal) tammel tammil lõmmul jne. Selle järgsilbi ringi tuleb enamiste ikka paremalt pahemale poole (päewa järele) walmis keerutada.

1. El al il ul; õel uuel uelt mäel mäele mäelt maelda tael lael õelda ahela.
2. Emal eemal madal laadal tummal tammel tammil lõmmul imul ihul ihalda ilul idul tallel tallal taadil.

Järgsilbid *am* ja *em* on parajaste põiki, *am* on jäme; *im* on üsna püsti, *um* on üsna põiki.

3. Em am im um ; olema alam Aadam tuleme ootama matame mahtuma tohtima mõtlema maadlema möllama.
4. Tallama tellime tuulama õelam õelamal lühemalt lähemale lahkemalt lehmale laadalt taadilt madalal.

Seda järke mööda, kuidas kirjutati, tuleb lugeda, ja kuidas iga silpi räägitakse. seda järke mööda tuleb kirjutada: näituseks loe ja kirjuta sellepärast õigete: laadalt taadilt! (Sõna sünnib ikka ühtesoodu walmis kirjutada, ilma sule otsa ülestõstmata.)

Järgsilp *ad (at)* järgsilpide *am em im um* järel ja tähe *m mm* järel: seks ei ole muud waja kui paljas *d (t)*; ka wõib, kui sõna *ata* peäle lõpeb, lõpu *a* tegemata jääda; tähe *m* järel on selkombel *ed (et)* ja *ad (at)* küll ühesarnased, aga sellest pole wiga, sest et ju üksnes mõttid sõnadega kirja paneme, ja mõtet lugedes on isegi mõista, kumb lõpp õige on. Järgsilpi *id (it)* painutame ülespoole ja *ud (ut)* teeme enam põiki.

5. Alamad alamate alamatele olemata tulemata emad amet aamid ammud tammad tammed tammid lõmmud lõmmudelt ammutama.

Ka *ll* ja *tt* järele kirjutame *ad at ed et id it ud ut* selsamal kombel. (Kui siin *ad* ja *ed* wahele tahetakse wahet teha, siis wõib *a* tähenduseks *ll* ja *tt* sees allatuleja joon jäme olla, näituseks: *tallad*.)

6. Mättad mõtted mõttid talled = tallad (tallad) tallid tallutama ellitama tellimata tõttad tõttamata tõllad tõld tõlda.

Järgsilp *ud (ut)* tähtede *l t d h hk* järel:

7. Loodud foodud mõõduid mõõtude mõõduta alud talud õhud õhkude õhkudel õhutama lahkuda tohud tahud.

Järgsilbid *ad (at) ed (et) l d t* järel; *id (it) l d t* järel; *ad ed id h ja hk* järel.

8. Oled tuled tuuled loodad ootad õlad mõlad mõõdad aleda alatu alatud aledad mäletad mäletamata tule-tada tuletatud.

9. Olid olite tulid tulite loodid matid matita meelitad meelitatud ellitatud õhkad õhata tahad tahta tohid.

§ 6. Lühendused: 1 üle üleliia üleüldse 2 jälle 3 küll küllalt 4 tema teda temal 5 teid teil 6 mitu 7 mööda 8 muudu 9 üttele üttele ütelda 10 ühe üht ühel 11 ühtlasi 12 oma omad ome omal 13 hea head häid heal 14 ette 15 oli 16 eiole 17 all alla alt 18 iial 19 ometi 20 ennem 21 enam 22 ilma 23 mil millal 24 mille millel mida 25 meie meid meil 26 mina mind minul 27 ehk 28 mõlemate mõlemaid mõlematel 29 saama saame saime saad saada saate saadud said saite 30 nemad need nende neid neil neile neilt.

Kolmas õpetussamm.

§ 7. Sõna algusel on *w* ikka kôrge, terwe-astmeline, algsilbi lõpul lausahealilise järel aga lühike, poole-astmeline.

1. Wili wile wila wiitma wiidame woli wôti wali wäli waata lawa lõwi liiw laew taewa waewama.

Täht *n* on sõna algusel risti (riajoonega kôrwu), kuid lühikese *i*-healega algsilbi algusele sünnib ta enamiste põiki, näituseks: *nihuta nimetama*. Pikkuse märgiga ühendame *n* uõnda, et *n* kahewõrs-nii pika teeme kui ilma pikkuse märgita. — Algsilbi lõpul on *n* põiki. Lõpu *u* tuleb *n* järele pahema käe poole alla tõmmata.

2. Lina linu tina Tiina wiin wiina tint lint lind nõmm nutma noot noomima nuumama niit nihuta nimeta.
3. Ein eina einu einad nõid nõiad nõiud neiud nõiduma nui nuiama näidata.
4. Uni uue und unt tund tont lont toona täna wana wäana Wene wenita woon woonad lõõn.

Kui sõna algusel *n* ees *i* on, siis jääb *i* kirjutamata, *n* aga astub selle tähenduseks risti (kuna ta muidu *s. o.* siis kui *n* järele *i* tuleks lugeda — põiki tuleks teha). (Meeles sünnib pidada, kuidas *ind inna India nina* kirjutatakse.) Kahekordne *n* on jäme. — Täht *w* on pikk ühendustes *tw dw lw*, aga lühike ühenduses *hw*.

5. Nina ind India nõel nõeluma nõelama nael näeme näete; nn; linn linna linnu inna winnama tunneme.
6. Tw dw lw hw; ladwa latwa lõdwalt alwal talwel tahwel tahwli tahwliid wahwa lähwad lehwitad lihwitud.

§ 8. Järgsilbid *aw ew iw* on kahesugused: lühike astub üksnes ülespoole mineja umbhealilise (*t l*) külge. Wahe selle järgsilbi ja palja *w* wahel on see, et täht *w* ikka lausahealilise järel seisab, *w*-järgsilp aga umbhealilise järel. — Selle lühikese *w*-järgsilbi järel wõib järgsilp *ad* (*at*) enamiste kirjutamata jääda, sest et see lugedes isegi mõista on.

1. Aw ew iw; aw ew iw uw; awad ewad iwad uwad.
2. Olew olewad oli(wad) ootaw(ad) wõtaw(ad) tulew(ad) tuliw(ad) wiidaw(ad) wiiwitaw(ad) loodaw(ad) lootwad toidaw(ad) toitwad lendaw(ad).
3. Annawad tunnewad tallawad telliwad tõttawad mõtlewad tuttaw tuttawal tahawad tohiwad.
4. Ehiwad ihuwad imewad ammuwad uhawad ohkawad lamewad lähewad lõhuwad wihuwad wahiwad wawawad.

Järgsilbid *an en in un* on pool nüipikad kui lamewad *w-järgsilbid*. Nagu *w-järgsilpide* juures nõnda ka siin: *an jäme, in tõuseb ülespoole, un* wajub allapoole.

5. *An en in un*; *anud enud inud unud*; *annan tänan tunnen taban tahan tohin wihun*.
6. *Omane lumine lamenu*d taewane waewanud waewaline tähendama lühendawad omandatud edendamine mädand määtäand.
7. *Tulen tulini tuline mudane muudan mädane mädanud mädanenud mädanewad edenenu*d edenewad idanenud.
8. Mäletan mäletanud mäletawad meelitan meelitaw walutan walutanud walutaw walutawad tuulutan tuulutatud.

Järgsilpi *ail* kirjutades uleb enne *i*-punkt walmis keerutada, siis *l*-ring.

Üksnes *e-* ja *a-*ga järgsilpisid tarwitame, kui algsilbis kaks isesugust lausahealt on tähendada, mitte ka *i-* ja *u-*ga järgsilpisid. Sedamööda tuleb tähele panna, kuidas näituseks kirjutame: *Mail tuil* (kõik healed algsilbi tähtedega, ilma järgsilbita); (aga järgsilbi tarwitamisega:) *tual toel toeta tead tean teawad mäed maeti loed* jne.

9. *Mai Maie Maiel Mail laial tuil tuttawail tulewail tual toel toeta toetada toetatud toetanud*.
10. *Maeti maetud wõeti wõetud mäe mäed näe näed wäeti neiu nõiu õõned ooned*.
11. *Nihuta nihkuda nihutatud nihutamata nimetamata nimetatud Neewa niined niad nead neetud tea tead wiad wia wiia*.
12. *Tean teawad teame ei teadnud waene laenama laenanud laenawad laenatud laenamine laenetama laenetawad*.

Järgsilp *ud* tähe *n* järel on esiteks põiki kalduw *d*, kui *n* lausahealelise järel seisab, teiseks jääb ta koguni kirjutamata, kui *n* umbhealelise järel on.

13. Näinud teinud toonud wiinud oln(ud) tulnud olu tulu wõtnud wiitnud tahtnud tohtinud lind linnud.

§ 9. Lühendused: 1 *wõi wõin wõinud wõid wõite wõime wõiwad* 2 *wõimalik* 3 *wõimata* 4 *wäga* 5 *waid* 6 *weel* 7 *nõnda* 8 *nii* 9 *nüüd* 10 *ja nõnda edasi* 11 *enne* 12 *saan saanud saawad sain saiwad* 13 *mõni mõne mõnda mõned* 14 *nimi* 15 *inimene* 16 *mitmesugune* 17 *teine* 18 *üksnes*.

106₂ ~? ~ 101° 36₂. 209 ~ 6; e° 6° 6₂
 5 24. 3 e 7 ~ 60. 4 ~ 1/1 2/20° 5! 5 2 10 26
 ~ 6! 6 e 6 ~. 7 6 ~ 7 ~ 6 2 6 v!
 8 e 2° 6 2 2? 9 e 1 ~ 10 7° 2 e 6 1/1 20 2. 11
 1/1 2 6 2. 12 20 1/1 6 2? 13 v e 1 2° 6? 14 1/2 e 1
 1 e 6 ~ 1 e ~; 100 1, 2 2 1° 6. 15 e 6 6 0 ~ 3 ~
 2? 16 2 2 10 ~ 2. 17 v 2 ~ 2° 0! 18 v 7 2
 1/1 2 2 2! 19 e 4 ~, ~. 20 2 2 1 2. 21 7° e 24.
 22 e 7 6 ~ 2. 23 6 2 ~ 2 6. 24 v 5° 2 2!
 25 1/2 6 ~ 2 6. 26 2° 1 ~ 6 2 6 2? 27 v e 6 2
 6 1/1 7 2 1 2 2. 28 7° 2 2 2 ~ 2. 29 1/2 2 2;
 2° 1/2 6 10 6 2? 30 2 2 6 2 6 6 2. 31 1/1 1;
 1 e 6 1 e 0 1/1 6 ~! 32 e 0 1° 6; e° 6 6 6 2
 6 2. 33 e 2 6 6 e 6 ~ 6 6. 34 e 6 2 2 2 6.
 35 e 0 20 ~ 2 2 v e 1 ~ 2° ~. 36 2 2 2° 1/1 10 2
 2 2. 37 1 ~ 1° 6 7° 2. 38 v e 1 1 1 1 0 2°
 1/2? ~. 39 1 ~ 1 ~ 1 1 1 6. 40 v 2° 2
 1 1! 41 1/1 2 2 2 2; 100 e 1° 6 2. 42 7
 20 ~ 1 6; 1 2 7 6 2 2 2 2. 43 1/2 1/1 1
 2 2° 5? 44 6 1 1 6 e! 45 6 ~ 1 1 2 6.

§7.

no 11 n - 1

- 1 y y h f p r o u v s t q y z b c d e
- 2 l s l l l l l l l l l l l l l l l l l l
- 3 u u y u e e e e e e e e e e e e e e
- 4 u u e e e e e e e e e e e e e e e e e e
- 5 v v l r o r q r q w r y z ; ; ; ; ; ; ; ;
- 6 A A A ; A A A b b b b b b b b b b b b
- §8. 1. 1 1 1 ; ~ ~ ~ ~ ; ~ ~ ~ ~
- 2 s
- 3 u u l
- 4 z z z z z z z z z z z z z z z z z z
- 5 ~ ~ ~ ~ ; ~ ~ ~ ~ ; u u l l l l l l l l l l
- 6 z z b b b b b b b b b b b b b b b b b b
- 7 l
- 8 v v v v v v v v v v v v v v v v v v
- 9 z
- 10 u u l
- 11 z
- 12 l
- 13 u u l

Eesti kiirkirja õpetus.

Neljas õpetussamm.

§ 10. Täht *s* on oma kuju poolest nagu ümber pööratud *o*. Lõpu *u* tuleb *s* järele teisepidi alla tõmmata, pahema käe poole. — Kas sõna algusel lausahealilise ees üksnes pikkuse märk on, wõi ka täht *s*, seda wahet leiame sellest, et pikkuse märk lausahealilisega kokku pnutudes terawa nurga sünnitab, *s*-tähel aga seal kohal painutus on, näituseks: *ööse, söö*. — Lausahealiliste *e a ô ä* ees muudab *s* oma kuju nendega kokku sulades nõnda, et lausahealilise kuju selgeste silma paistab.

1. Lisa Liisa Liisu nisu sisu mis wisa wiis isa isu asi ase tõsi.
2. Sula susi soo suu soos suus sõõ süsi ööse.
3. Sala sada säde sadu sõda sõna seened saanil sõnn sinine sinel sawi.

Tähele tuleb panna, et lõpu *u* pärast *r*-ring teisepidi tuleb keerutada kui muidu. Märka, et sõnades *riida riid riit i* kirjutamata jääb. Kas *riim* wõi *irm*, *riiw* wõi *irw*, *iire* wõi *riie* — seda wahet teeb umbhealilise seisukoht: lausahealilisega algawas sõnas astub selle järgmine umbhealiline (niisugune, mis muidu sõna algusel rijaosne peal on) ikka rijaosne peale, umbhealilisega *s. o.* tähega *r* algawas on täht *r* rijaosne peal.

4. Aru ari tare tera wõre wõru mari muru müür üüriline nüri nurin närima.
5. Rohi rõhi rumal ruttu ruut rood rumm ruum roomama troost trööstima turu torn.
6. Raha rahu rammu raamat rõõm rada rent rand rind irnuma riim irm irw riha riid riie rida.
7. Rist riist ristid riistad risu riisuma irwitama irmutawad riiw riivid iir iired iirt iirte.
8. *Ss rr*; uss ussi lass lassi sassi soosse tossu tõosse murra tarretama.
9. *Sw sk*; rasw raswane raswama raske rõske lesk uskuma tasku niiske rahwal.
10. Wärske wiskawad wihkawad Oswald osawalt liisku eitma arst sõstrad ots.

§ 11. Järgsilbid *ad* (at) *ed* (et) *id* (it) *ud* (ut) tähe järel: jämedus, loodis seis, põiki seis teeb wahet. Järgsilbid *as* (ass) *es* (ess) on nagu ümber pööratud *ü ö*; *is* (iss) tõuseb kõrgemale, *us* (uss) wajub madalamale.

1. Aasad aset asud asutad asutatud toosid wäsüd wäsi-
tada wäsitawad niisutad.
2. *As* (ass) *es* (ess) *is* (iss) *us* (uss); ammas emmis
õhas õhus ähkis uhkus lõhes lõbkes.
3. Tallas tellis tulles tassis tossas tasus tasases tossu-
ses tõsises.
4. Tõsisel tasasel tossusel madalas sadulas elas elus
sulas süles salas saalis.
5. Tulus tulesse tulise tulisel tulusal astus ostis ostes
istudes otsas alasisse alasile.

Järgsilbid *ast est* sünniwad enamiste, *ist* sünnib ikka
paremalt poolt pahemale poole kirjutada, *ust* aga enamiste
teisepidi.

6. *Ast est ist ust*; lammast tammest tammist wammust
armastama armastada armastatud armastust ahastust.
7. Sõnast sõrast saanist arust äärest rohkeste mälestust
walmistatud armastusest sosistamist.
8. Lootust ärdaste tulest tulist talust udust ootust
tutistama ädast maadest muudatust alustama alus-
tada alustatud.

R on järgsilp, kui ta eelminejast umbhealelisest
paremat kätt seisab.

9. Ader adra atra oder odrad nõder teder tedred tetre-
del tütar tütered Luterus aher oherd sõmerad ohwer-
dama.

§ 12. Lühendused: 1 *see selle seda sellel* 2 *seesama
sellesama sedasama selsamal* 3 *sina sinu sind sinul* 4 *saa saagu
sai* 5 *seal sinna* 6 *siin siit siia* 7 *ise* 8 *alles* 9 *siis* 10 *üles*
11 *sees sisse seest* 12 *eest* 13 *eestseisus* 14 *selts* 15 *niisama*
16 *sest* 17 *pärast* 18 *sellepärast* 19 *mispärast* 20 *iseäranis*
21 *sarnane* 22 *juure juures juurest* 23 *järel järele järelt*
24 *rubla* 25 *herra* 26 *nummer numbri numbrid numbris* 27 *teise
teist teineteist teineteisel teised* 28 *wõis wõisite wõisin wõisid
wõisime wõisivad* 29 *wahest* 30 *wistist* 31 *kesk* 32 *sedawiisi*.

Wiies õpetussamm.

Eestähendus. Nüüd tuleb stenografiat päris
suuruses hakata kirjutama. Seks sünnib uus joonte-leht
walmistada, nõnda et endise 20^{ne} rida asemele 25 rida mahub.

§ 13. Täht *k* on terwe-astmeline, *g* poole-astmeline.

1. Kõwa kiwi keema keetma kiitma kihama kiruma
kihuta kisendama keller kirst kindad kõntsane kole
kolle köök kütma.
2. Kena kõne kana kand kann kannu kannu kannuata
koor kuri kare kära kaas kass kask kahwel kaswis.

3. Wiga tige tegu tugi taga tugew tegiwad tagane taganen taganenud taganewad taganesiwad siginenud.
4. Nõges nägus nägemata näägutama nägelewad segama segadus sõge lugu look loogad.

Kk on jäme. — *Lõpu i* sünnib jäme da tähe (näituseks *kk*) järele tähest ikka wäljapoole teha, siiski tähest mitte lahus. — Lausahealeline on *k* ees joonest kõrgemal, näituseks; *akkama*. — Sõnades, mille algsilbi lausaheal *i* (*ii*) on, tuleb *r* ja *n* *k* ees kõrgemale kirjutada (nagu lausahealelisedki); *ka g* ees niisama; näitused 6. ria peal.

5. *Kk*; tikk tiku tikku teki tekki woki wokki wakkade lukkude lukutama kukkusin akas ukkama äkki.
6. Rikkal rikkuma riik riiki riigi riigis nikerdama nikutawad sikk Mikk sukk söök sügaw.
7. *Tk ks lg lk ng nk*; ootke keetke kiitke wõtku kitkuma kartke kastku kostke toitku niitke.
8. Oks uks oksad uksed eksima tiksus tuksudes maksma maksame maksu maksku maksetud maksnud maksiwad maksud.
9. Tilk tilga tilgutama selge silk salk malk walge wälk kolkima solkima solkida solgitud sülgama.
10. Ränk ronk rongad rangid rängaste rôngas ring wing wingerdama wang wangis wanker minge tingima ankur ling.

§ 14. Järgsilbid: *ag* ja *ak* waele ei hakka meie wahet tegema, waid tähendame mõlemaid ühe ainsa määrgiga; niisama: *eg* ja *ek*; *ig*, *ik* ja *ikk*; *ug* ja *uk*. *A*-healeline järgsilp ikka jäme, *i*-healeline paremale poole, *u*-healeline pahemale poole põiki. — Ülesminejate tähtede *l d t* järele teeme *ug uk* paremale poole, nagu *ig ik*, kuid siis on *ug uk* jäme. Järgsilbist *ak* saab *aks*, kui tema alumist otsa nõnda painutame, et sinna ümber pöördud *s* sigineb. Niisama *ek* *eks* jne. — *Aks* on ühtlasi ka *akse*, *iks* *ikse* jne.

1. *Ag (ak) eg (ek) ig (ik) ug (uk)*; *aks (akse) eks (ekse) uks (ukse)*; *ug (uk) uks (ukse)*; meelkas olekus kadakas rätik.
2. Tulek tuleku rutake rutaku söödik söödikud sõdiks suudaksiwad mõistaks kaswataks kaswatatakse.
3. Emaga emaks emake ommik ommiku ammega talleke tallega tallake tellige telliks kallike kalliks wõtaks waataks wõtakse wenitaks.
4. Kasuks kasukas kask kaasik kaasikus wasikas wasikad wõsuke wõsuks wäsige wäsitaks wäsitatakse.
5. Laewaga laewadega waewaks waewaga wihuks tehakse tohiks tahaksin tahaksiwad takaksime tahaksite läheks lõhuks kõwaks kiwiks kiwiga tasugu tassiga.

6. Sõnaga sõnaks sõnake sõraga sõrake murega māraga määrake murraks müiakse süiakse saiaga.
7. Ilaga iluga iduke iduks istuks ostaks astuks siluks kataks katuksel tuluke tuluks talugu waluga.
8. Adraga atradega atradeks tütreke tütrekest tütrekesed tüdruk tüdrukukene tüdrukukesed tüdrukukest tütardele tütretega.

Järgsilbist *ad ed ud* saab, kui *i*-punkti sisse keerutame, *aid eid wid*; niisama järgsilbist *ast: aist j. n. e.*

9. Alamaid alamaist tulewaid tulewaist ootawad ootawaist südameid särawaid mürawast mõtteid wahtiwaid.
10. *Ats ets its*; muretsema märatsewad rohitsema ahnitsedes kahetsus kammitsas karnits.
11. Walitsema walitsus walitsedes walitsetud walitsewad wiletsus wiletsuses wiletsusest ilutsema mäletsema.
12. Tuaks toeks näeks mäeks seaks teaks wiaks wiiakse wäega tõega tõeks niaks siaga seletuseks seaduseks.

Kui esimeses silbis kaks isesugust lausahealt ette tuleb, siis on teine ikka kas *a wõi e wõi i wõi u*; — *a*- ja *e*-healt tähendame enamiste järgsilbi tarwitamisega (12. rida); *i*-healt tähendame ülespoole käänatud punktiga; *u*-heale tähenduseks käänname punkt allapoole.

13. Näikse weikse weike luik luiged tuikama soiku aur laud lauad lõuad nõuad nõutamata nõudma.
14. Teud teuta tõutus näutu raud rauad auas õues liud liuad liuast niuded siutud kiunuma kiusama.

§ 15 Lühendused: 1 *kes keda kelle kettel* 2 *kas* 3 *kus kust kuhu* 4 *kui kuidas kuis (kuidas) kuid kuidarwiisi* 5 *kokku* 6 *kuni* 7 *kuna kunas* 8 *kinni* 9 *koik kõike kõiki kõige kõigis kõigiti kõigel kõigil* 10 *kaugel kaugele kaugelt* 11 *liig* 12 *sagedaste (sage) sagedamini (sagedam)* 13 *koguni* 14 *iga igakord* 15 *igaiüks igaihe igaiht igaihel* 16 *järg järgmine* 17 *nagu* 18 *natuke* 19 *niisugune* 20 *ikka* 21 *saaks* 22 *seesugune* 23 *mis-sugune* 24 *keegi (-ki -gi*)* 25 *ei keegi* 26 *üks üksi ükski* 27 *ning (ing)* 28 *mingisugune* 29 *muidu muidugi* 30 *wõiks* 31 *õige (õieti)* 32 *näitus näituseks* 33 *iseennast enese* 34 *sarnane* 35 *sugu sugugi*.

Tähendus. Wanad-sõnad tõlgi päriskirjasse ümber, siis stenografi neid etteütlemise järele — ikka järjest nohedamini! — Igapäewaseks lugemise ja kirjutamise ülesandeks on wiimse 8 rida peal lühendused.

*) Lõpp -ki -gi wõib igale sõnale kui punkt sündsä koha peale juure astuda, niisuguse koha peale, et teda kirja wahemärgiks (päris punktiks) ei peeta.

§ 15. 1 h 2 h 3 h 4 h 5 h 6 h
 7 h 8 h 9 h 10 h 11 h 12 h
 13 h 14 h 15 h 16 h 17 h 18 h 19 h 20 h
 21 h 22 h 23 h 24 h 25 h 26 h 27 h 28 h
 29 h 30 h 31 h 32 h 33 h 34 h

1 h 2 h 3 h 4 h 5 h 6 h 7 h 8 h 9 h 10 h
 11 h 12 h 13 h 14 h 15 h 16 h 17 h 18 h 19 h 20 h
 21 h 22 h 23 h 24 h 25 h 26 h 27 h 28 h 29 h 30 h
 31 h 32 h 33 h 34 h 35 h 36 h 37 h 38 h 39 h 40 h
 41 h 42 h 43 h 44 h 45 h 46 h 47 h 48 h 49 h 50 h
 51 h 52 h 53 h 54 h 55 h 56 h 57 h 58 h 59 h 60 h
 61 h 62 h 63 h 64 h 65 h 66 h 67 h 68 h 69 h 70 h
 71 h 72 h 73 h 74 h 75 h 76 h 77 h 78 h 79 h 80 h
 81 h 82 h 83 h 84 h 85 h 86 h 87 h 88 h 89 h 90 h
 91 h 92 h 93 h 94 h 95 h 96 h 97 h 98 h 99 h 100 h

1 h 2 h 3 h 4 h 5 h 6 h 7 h 8 h 9 h 10 h
 11 h 12 h 13 h 14 h 15 h 16 h 17 h 18 h 19 h 20 h
 21 h 22 h 23 h 24 h 25 h 26 h 27 h 28 h 29 h 30 h
 31 h 32 h 33 h 34 h 35 h 36 h 37 h 38 h 39 h 40 h
 41 h 42 h 43 h 44 h 45 h 46 h 47 h 48 h 49 h 50 h
 51 h 52 h 53 h 54 h 55 h 56 h 57 h 58 h 59 h 60 h
 61 h 62 h 63 h 64 h 65 h 66 h 67 h 68 h 69 h 70 h
 71 h 72 h 73 h 74 h 75 h 76 h 77 h 78 h 79 h 80 h
 81 h 82 h 83 h 84 h 85 h 86 h 87 h 88 h 89 h 90 h
 91 h 92 h 93 h 94 h 95 h 96 h 97 h 98 h 99 h 100 h

Eesti kiirkirja õpetus.

Kuues õpetussamm.

§ 16. Täht *b* on niipikk kui *l*, aga *b* läheb joonest alla, kuna *l* pealpool joont seisab. *B* sarnane on *p*, kuid pikem; *b* ulatab poole waheni, *p* aga pia-aegu alumise piirjooneni. Sõna algusel tuleb tähte *p* altotsast kirjutama hakata.

1. Abi abe äbi õbe uba obu obune naba naber naaber nobe sõber sõbra saba sööb lõõb loob laba.
2. Õpi apu lepi lõpe lipu lõpetus lepita uputa toop toob taba tapa kibe kipitama oop nõõp tõprad sõpra.
3. Pane palu pale põli põhi puhas püha püia poeg paber pärima pori püss.
4. Pime pihu pisar pilu pidu pilt pind priske pilw pilka pilkama pikk pigi pillama pink pingid piri-sema pipar.

Tähele tuleb panna: *p* järele keerutame *i*-punkti üksnes siis, kui selle järele *m h s l d* tuleb.

Pikkuse märki *p*-ga ühendades painutame *p* alumise otsa kõweraks (nagu järgsilp *eks*; aga selle järgsilbiga ei wõi iialgi wahetust tulla, sest see ei seisa iialgi sõna algusel, kuna niisugune *p* üksnes sõna algusel seisab). Isegi mõista, et ka seda *p* ikka alt tuleb kirjutama hakata.

5. Pikkuse märgiga *p*; puu puud püüdma puur paar pooma peenar paat piinama piim piir prii piiga piiska priiskama.

Täht *j* on painutatud nagu *h*; wahel mõlemate wahel on see, et tähel *h* on peal otsas weike käänak, kuna *j* pealmine ots sirge on; ka on *h* natuke lühem kui *j*. Wahel *b* ja *j* wahel on see, et *b* ikka õige joon, *j* aga painutatud; niisama on sõna algusel *j* painutatud, algab ikka alt joone; (pikkuse märk lausahealelise ehk madala umbhealelise [*s r*] ees ei pia iialgi joonest läbi ulatama, waid piab ikka joone pealt algama.)

6. Oja aja ajawad maja sõjas sõõja looja soojus waja waha waba wiija wiia wiha wihka wiska.
7. Jānes janus jāme jume jalg jālg julge jaga jōgi jala jōle jāta jätta jutt.

Pikkuse märki tähega *j* ühendades algame *j* painutusega, nagu see *p* juures ümber pöördud kombel sündis.

8. Pikkuse märgiga *j*; juur juut joon Jaan jān joont jooned joonud joonitama jooksma jnuksed.

Pp on nagu *p*, kuid jäme. *P* ja *pp* järel kirjutame järgsilbid, et nad piirjoonest mitte läbi ei läheks, enamiste kôrwale, (mitte alla otsa).

9. *Pp*; üppa uppu nuppudel noppima sepp sapp supp lepp lipp kappides kippusiwad tuppegeda tappis appi.

Ühendatud umbhealelised: *hj* on natuke pikem kui *h*; *sj* ei ulata aga mitte nii kaugele alla joone; ühenduses *lj* ulatab *j* natuke joonest läbi, kuna ühenduses *dj* *j* just jooneni ulatab, ühenduses *tj* aga mitte. Ühendustes *bj* *pj* sünnib *j* rohkeste lasta külili kalduda, et selle ja järgsilbi *id* (*it*) wahel wahet oleks. *Mb mp* on terwe-astmelised, üks peenike, teine jäme.

10. *Hj sj*; ahjus lahja põhjas kuhjaga objad osjad asjad kosjas üsjas tühja mõrsja.
11. *Dj tj lj*; lodjapuu lootja nutja padjad patju katja aljas kalju seljas näljane naljakas.
12. *Bj pj bl pl*; lubjata lupjama kubjas kabjad kapju tubli adlaste koplis taplus kauplema.
13. *Lb lp mb mp*; alb alp silp nilbe kulp kôlblik kôlbmata ambad ämblik temp kimbus kambris lambur kombe.
14. Karjane karwane karp wirk kurk kurgus warblane ahnus kôhn käsn aken akna teadnud seadnud seadinud.

§ 17. Järgsilbid: *ab eb ib ub* on nagu täht *b*, kuid wahetegemiseks on all otsas üsna lühike ristjoonekene. Ülesmineja tähtede järel on *ub* nagu *ib*, kuid jäme. — Kui *ab eb* allamineja tähega ühes sihis on, siis astub ta sellest sihist lühikese ristjoonekese waral wälja, näituseks: silmab tallab juu.

1. *Ab eb ib ub*; *ub*; tuleb walab wôtab ostab astub asub keelab silub palub.
2. Kurdab kokkub kohab köhib kosub kohendab kahaneb wajub wajutab wahutab soowib oowab sõlmib sõlmab sallib.
3. Tunneb teenib kirub mürab nõiub nõuab weereb weeretab julgeb pilkab selgub selgib tungib tingib.
4. Näeb loeb loob aeab teab weab wiab seab oiab raiub leiab seisab wiskab läheb lõhub tahab.
5. Üppab loppub koppib lepib lubab lõpeb tapab tapleb lupjab koputab lõpeks lepiks lõppema leppima õppima tupega sabaga.
6. Tõmbab tambib tõmbaks lombak aelab kogeleb kogeldab wiibib wiiwitab orjab wahib tahab mõtleb ütleb.

Järgsilbid: *aj ej ij uj* on nagu täht *j*, kuid vähe lühemad; *aj* ja *ej* harilikus sihis, *ij* ja *uj* rohkeste püsti; *aj* ja *uj* jämedad.

7. *Aj ej ij uj*; salaja oleja siluja tuleja pidaja uskuja oskaja laskja passija.
8. Meelitaja waletaja tallutaja möllaja mässaja wäsitaja aitaja paluja waewaja walwaja waataja wahtija.
9. Lahutaja kosutaja lahkuja sahkaja jagaja põgeneja lilineja taguja soowija nõudja nimetaja rajaja.
10. Armastaja irmutaja korjaja karjuja kisendaja ihkaja ahnitseja ehtija oolitseja ehitaja määratseja.

§ 18. Lühendused: 1 *pia piab piame pian piad* 2 *piate piawad* 3 *pidi pidin pidiwad pidime pidid pidite* 4 *piaks* 5 *praegu* 6 *päris* 7 *püralt* 8 *peal peale pealt* 9 *protokoll protokollid* 10 *saab* 11 *üumber* 12 *umbes* 13 *kumb kumbki* 14 *ütteleb* 15 *tähele* 16 *ju juba* 17 *ja* 18 *palju* 19 *esimene esiteks* 20 *kaua* 21 *koosolek koosoleku* 22 *ligi* 23 *teinud*.

Lühenduste järjestik.

A aga all alla alt alles *Ä* ära *E* ega ehk ei eikeegi eimitte eiole enam enne ennem ennast enese esite eest cestseisus *Õ* õige *H* hea head häid heal heaks hästi häist herra hing *I* iial iga igakord igati üks igauhe igauht igauhel ikka ilma inimene ise iseäranis iseennast *J* ja janõndaedasi jälle järel järele järelt järg järgmine ju juba juure juures juurest *K* kas kaua kaugel kaugele kaugelt keegi kes kelle keda kellel kellega kesk kõik kõige kõigel kõigiti kõike kõiki kõikidel kõikidega kinni koguni kokku koosolek kui kuida kuidas kuidawiisi kumb kumbki kuni kuna kunas kuhu kus kust *L* läbi liig ligi *M* meie meid meil mõlemad mõlemate mõlematel mõlemaid mõni mõne mõnd mõned mil millal millas mida midagi mille millel millega mispärast mina minu mind minul minuga mitte mitteei mitu missugune mitmesugune mõõda muidu muidugi *N* nagu natuke näitus näituseks nemand need nende neid neil neile neilt nõnda nii niisama niisugune ning nimi nummer numbril numbris numbrid nüüd *O* oma omad ome omale ometi on oli *P* palju pärast päris paaegu pia pian piab piame piad piate piawad pidi pidin pidid pidite pidiwad piaks pidime peal peale pealt praegu protokoll protokollid *R* rubla *S* saa saagu sai saan sain saanud saawad saiwad saab saama saame saime saaks saad saada saate saadud said saite sagedaste see selle seda sellel selles seega seks sedamõõda seesama sellesama sedasama selsamal seal sealt sinna sest sellepärast selts sees sisse seest seni siin siia siit sina sinu sind sinul siis sugugi seesugune *T* tähele tema teda temal teie teid teil teine teise

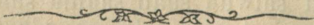
teised teist teineteist teineteisel teinud *U* umbes *Ü* üks
 ükski üksik üksnes ühe üht ühel ühes ühega ühtlasi
 üle üles üleliia üleüldse ümber ütle ütleb ütleva ütelda
W wäga waid weel wõi wõin wõid wõite wõib wõime
 wõiwad wõiks wõis wõisid wõisite wõisime wõisiwad wõinud
 wõimalik wõimata wahest wistist.

Seitsmes õpetussamm.

§ 1. Kiirkirjas tähendame heali otseteed üles (phonetisch) sellepärast ei tee meie kirjas wahet, kus rääkides wahet ei ole: *f* ja *ph* on näituseks ühtewiisi kuulda, niisama: *z* ja *c* ja *ts*; *sh* ja *sch*; *qu* ja *kw*; *ks* ja *x*; — Täht *ch* on seesama, mis Eestikeele sõnades *hk* (jäme *h*). — Meie kirjutame ka: *v* = *w*, *y* = *ü*, *ck* = *kk*, *th* = *t*, jne. — Tähte *z* (*ts*) tarwitame üksnes sõna algusel; mujal on ühendatud *ts*. Niisama *st*. — Tähed *h ch sch* ei sula sõna algusel lausahealilisega mitte kokku. — Kui *f* ja *l* wahel mitte *i* ei ole lugeda, siis tuleb *l* hästi põiki teha, näituseks: Flora. — Mõnda nime jäutame.

1. Fellin Philosoph Finis Phöbus fata morgana Filadelfia Kafferid Pharao Physik Afrika Livland Flora.
2. Zeus Cäsar Circe Zoroaster Zion Nizza Nazaret Genezaret Concert Konstantinopel Ceylon.
3. Helena Harkow Hamburg Helios Achaja Chaos Hydra Cheops Chronos Chrysostomus.
4. Wishnu Shiwa Schiller shakal pasha Kaschmir Schweitsi maa Schmalkalden Schlüsselburg Schlemihl.
5. Kwitung ôkwa aqua Quirinus Tarquinius Xerxes pontifex maximus Alexander Xenophon Examen.
6. Venus Vesuv Verona Pyrrhus Lydia Lysander Stoa Stanislaus Stawropoli Stefanus.
7. Themis Theseus Khokand Khiiwa Indo-Kho klooster kleit klass klaas kreis kroonu kristlane kriit kiirus.
8. Plato Plutarchus psalm Pseudo-Smerdes Kolumbus Olympus.

§ 20. Jan. Webr. Märts Apr. Mai Jun. Jul. Aug. Sept. Okt. Now. Dets. — -grafia; geografia ortografia fotografia stenografia.

Дозволено цензурою. — Дерптъ, 15. Юня 1887 г.

123456789101112131415161718192021222324252627282930313233343536373839404142434445464748495051525354555657585960616263646566676869707172737475767778798081828384858687888990919293949596979899100

S19. fph 1 zc to 1 st 1 ch 2 sh sch 2
x 100 1 kw 1 rlt.

1. a w r c l y r o n t h e l l o l o u l e n y u l l o
2. l o l o t l o u l e n y u l l o l l t l y l o
3. z t r e l y r e p d r e n y u l l o l l t l y l o
4. l y z t r e l y r e p d r e n y u l l o l l t l y l o
5. l y z t r e l y r e p d r e n y u l l o l l t l y l o
6. l o l o l o u l e n y u l l o l l t l y l o
7. l y l o l l t l y l o l l t l y l o l l t l y l o
8. l y l o l l t l y l o l l t l y l o l l t l y l o

S20. v. 2. 26 y. 2 m. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

Olympuse jumalad. 1. l o l o l o
 2. l o l o l o
 3. l o l o l o
 4. l o l o l o
 5. l o l o l o
 6. l o l o l o
 7. l o l o l o
 8. l o l o l o
 9. l o l o l o
 10. l o l o l o
 11. l o l o l o
 12. l o l o l o

